

VUURTORENS

Nu ook de laatste Nederlandse vuurtorenwachters moeten uitkijken naar een andere betrekking, nu de vuurtorens zowat overal in de wereld geautomatiseerd worden, is het hoog tijd dat dit blad voor eens en voor altijd de geschiedenis van het fenomeen vuurtoren neerschrijft.

Door de vele technologische snufjes, die de vaartuigen vandaag aan boord hebben, hebben die torens veel van hun nut verloren. Het is niet denkbeeldig dat de vuurtorens binnen afzienbare tijd museumstukken zullen worden. Maar tot nader order blijven zij hun licht uitstralen.

Geschiedenis

Er is een lange weg afgelegd sinds de zeevarende mens ontdekte dat het gevaarlijkste deel van de tocht vaak aanbrak als de reis bijna ten einde was. Vele schepen die de gevaarlijkste stormen hadden doorstaan, leden vlak voor de eigen kust schipbreuk.

Dus kwam de mens op het idee op de kust bij valavond vuren aan te steken. Uiteraard ging dat er allemaal erg primitief aan toe. Bij stormweer (dus, wanneer men dat het hardst nodig had) bleek het erg moeilijk dat vuur laaiende te houden, maar stilaan ging men het systeem verbeteren. De vuren werden nu op vaste plaatsen aangelegd, ze werden in speciale ijzeren manden gestookt en er werd iemand aangesteld om de boel brandend te houden.

Uiteraard besefte men al vlug dat een vuur dat aangebracht werd op een hooggelegen punt het voordeel had dat het verder in zee te zien was en er werden torens gebouwd waarop men het bakenvuur ontstak. (Dat was dus de eerste vuurtoren en de man die daar het vuur ontstak was de eerste vuurtorenwachter.)

Zij die denken dat die primitieve toestanden tot het begin van de moderne tijden voortduurden, hebben het mis. Rond de Middellandse Zee schakelde men al vlug over op lantaarns en om het licht tegen het gure weer te beschermen werd al in het jaar 100 (!) glas gebruikt.

De eerste grote vuurtoren werd in het jaar 300 voor Christus gebouwd in Alexandrië. Het bouwwerk was 130 meter hoog (en dat is nogal wat; de Oostendse vuurtoren steekt 65 meter boven de zeespiegel) en hij werd tot de zeven wereldwonderen gerekend. (Zie kaderstukje.)

Hij raakte bekend onder de naam Pharos, naar het eilandje waarop hij gebouwd was. Het Franse woord "phare" (vuurtoren) herinnert daar nog aan. En in Italië en Spanje wordt het woord "faro" gebruikt. Ook de grote lichten van een wagen

Eén van de zeven

In de derde eeuw voor onze tijdrekening stelde de schrijver Philo van Byzantium een lijst op van de zaken die toen als "de zeven wereldwonderen" werden beschouwd. Dat waren het graf van koning Mausolus, de hangende tuinen in Babylon, de tempel van Artemis in Ephesus, het standbeeld van Zeus in Olympia, de colossus van Rhodos, de grote piramide van Cheops en ook de vuurtoren van Alexandrië. Sommigen zeggen dat de toren 300 el (150 meter) hoog was, anderen beweren dat het slechts 130 meter was. In elk geval betreft het hier een staaltje van gedurfde architectuur.

De "Pharos" was de eerste vuurtoren in de moderne betekenis van het woord: een landingsvuurtoren die zeevarenden in staat stelt hun positie te controleren, nog voor dat de kust waarneembaar is.

Geschiedschrijvers leren ons niet waarmee het licht in stand gehouden werd, maar wel dat het een draagwijdte had van 300 stadiën (meer dan 50 km !)

Sommigen beweren dat de toren voorzien was van spiegels die overdag de zonnestralen opvingen en ze in zee weerkaatsten. Daarmee konden dan vijandelijke vloten in brand gestoken worden.

(phares) worden nog naar Pharos genoemd. De toren was zo stevig gebouwd dat hij vijftienhonderd jaar standhield. Uiteindelijk werd hij geveld door een zware aardbeving.

Later verenigde het Romeinse volk in zich een aantal kwaliteiten die ervoor zorgden dat de vuurtorens ook in onze regionen verspreid werden. De Romeinen waren slimme bouwmeesters, stoutmoedige zeevaarders en grote veroveraars. Overal waar zij de kusten veroverden lieten zij bakens achter.

Zo stonden er aan de kusten van Het Kanaal twee Romeinse vuurtorens tegenover elkaar; eentje in Boulogne, de andere in Dover. Die op de Franse kust werd gebouwd door de (overigens compleet gekke) keizer Caligula. In het jaar 40 na Christus bereikte hij de kust van Boulogne. De man had zojuist een minder geslaagde veldtocht achter de rug. Om toch maar iets te kunnen vieren besloot hij de overwinning over de zee uit te roepen. Ten teken van triomf liet hij zijn soldaten een toren bouwen en er bovenop een groot vuur ontsteken. Hoewel het hier dus een zotte inval betrof, bleef het bouwsel vele jaren lang een belangrijk baken voor de zeelieden.

Deze vuurtoren werd acht eeuwen later op bevel van Karel de Grote gerestaureerd. Uiteindelijk bleek de rots, waarop het bouwsel stond, door de zee ondermijnd en in 1664 stortte hij in zee.

De enige nog in werking zijnde vuurtoren uit die tijd (en dus meteen de oudste ter wereld) staat in La Coruna, in Spanje. Tot 1682 bleef hij in zijn oorspronkelijke staat. In 1791 werd hij voor de eerste keer gerestaureerd.

In de vroege middeleeuwen hielpen de kloosters mee aan het onderhouden van signaalvuren. Het waren vervaarlijke tijden. In Nederland waren de "schiere monniken" de bewakers van de kust in de Waddenzee bij Schiermonnikoog, maar terwijl die mensen hun best deden om schipbreuken te voorkomen, waren er dan weer anderen die juist probeerden schepen te laten vergaan. Want een schipbreuk leverde meestal veel goederen, soms goud en zilver, op. Daarom werden soms ook vuren ontstoken op plaatsen waar dat niet hoorde en als er dan een schip vergaan was, tegen de snoodaards aan het plunderen.

Het zou tot in de middeleeuwen duren vooraleer in nagenoeg alle bewoonde plaatsen aan de Noordzeekust vuurtorens ("vierboeten" is het oude woord voor vuurbaken: vier=vuur en boete=baken) opgericht waren. Voor België was dat in Nieuwpoort, Blankenberge en Heist. Voor Nederland was dat in Schouwen, Goedereede, Scheveningen, Katwijk, Texel, Vlieland en Terschelling.

Vandaag

Sedert het elektrisch licht zijn intrede heeft gedaan, zijn de vuurtorenwachters stilaan van het toneel verdwenen. Maar in Nederland zijn acht van de elf torens nog bemand. Dat levert nu nog werk op voor vijftig mensen. In 1990 zullen ook die torens geautomatiseerd zijn en verdwijnen ook daar de laatste wachters. Onterecht, volgens sommigen, want vuurtorenwachters hebben nogal wat te doen tijdens de werkuren. Zij volgen de scheepvaartbewegingen en overtredingen worden geneeerd. In het logboek worden alle meldingen opgeschreven. Op de befaamde Brandaris gebeurde dat verleden jaar vierduizend keer.

Uiteraard zullen die vuurtorenwachters niet kunnen ontsnappen aan de modernisering die dergelijke beroepen vernietigt. Momenteel wordt het elektrisch licht door middel van een magnetische cel automatisch ontstoken bij het vallen van de nacht en staakt zijn werk bij zonsopgang.

Overigens zijn de vuurtorens slechts een schakel in het geheel van lichten die 's nachts op de kust branden om de scheepvaart in goede banen te leiden. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de primaire en de sekundaire kustverlichting. Bij de eerste groep behoren de lichtschepen en de vuurtorens, bij de tweede de kleine lichttorens, havenlichten, sektorenlichten en lichtboeien.

Soorten

De Fransman Fresnel ontwierp in 1819 een nieuw lenzenstelsel, de zogenaamde getrapte vuurtorenlens. Zij was samengesteld uit een gewone lens met daarrond concentrische prismatische ringen. Hierdoor was het mogelijk de lichtstraal te bundelen, waardoor ze ook een grotere sterkte kreeg. Het is trouwens hieruit dat de grote draioptieken van de vuurtorens zijn ontwikkeld.

Het is echter niet voldoende dat de vuurtoren licht uitstraalt, de zeelieden moeten ze ook van elkaar kunnen onderscheiden. Overdag zijn ze herkenbaar aan hun kleur en vorm, en 's nachts heeft het licht van de verschillende vuurtorens een specifiek karakter. De vaartuigen hebben een lichtenlijst aan boord. Dit is een boek waarin alle lichten zijn opgenomen die voor de navigatie van belang zijn. Deze lijst vermeldt de plaats en de naam van een licht, de geografische ligging, de afstand waarop de vuurtoren kan waargenomen worden, de hoogte van de lichtbron en het karakter van het licht, waarmee men de kleur en het aantal flitsen per periode aangeeft. Zo wordt ervoor gezorgd dat meerdere lichtbundels met dezelfde kenmerken binnen een afstand van zestig mijl niet

voorkomen.

België

De Belgische kust telt nog vijf werkende vuurtorens: Nieuwpoort, Oostende, Blankenberge, Zeebrugge en Heist.

De Nieuwpoortse vuurtoren straalt een rood licht uit op zesentwintig meter hoogte, dat zichtbaar is op 14,9 mijl. Elke veertien seconden zijn er twee schitteringen van 0,4 seconden. Oostende geeft elke tien seconden drie schitteringen wit licht op 63 meter hoogte en is reeds op 21 mijl zichtbaar. De Blankenbergse vuurtoren straalt eveneens wit licht uit, maar dan op dertig meter en kan waargenomen worden op 13,7 mijl. Zeebrugge is weer iets totaal anders: een wit licht op twintig meter hoogte schittert twaalf van de vijftien seconden, daarnaast is er in een hoek van 145 tot 200° (zuid) een rood licht zichtbaar, de rest is wit. De Zeebrugse lichtbron kan gezien worden op 13,7 mijl. Iets gelijkaardigs vinden we tenslotte in Heist. Het wit licht dat zichtbaar is van 120 tot 134° en van 139 tot 159° schittert elke vier seconden van de periode van vijf seconden, het rood licht kan men zien van 139 tot 159°, de rest is volledig duister.

Het duurde tot de negentiende eeuw vooraleer Oostende een stenen vuurtoren kreeg. In 1815 liet minister Van der Hoop van het Koninkrijk der Nederlanden er een bouwen, een kolom van dorische orde. Tijdens de eerste wereldoorlog werd deze vuurtoren vernield.

In augustus 1920 besliste men aan de "Halve Maan", ten noordoosten van de havengeul een voorlopige vuurtoren te bouwen. Het was een houten toren, voorzien van een zwaailicht. In 1926 werd hij terug afgebroken en vervangen door de huidige toren. Die prijkt, zoals gezegd, vijftenzestig meter boven de zeespiegel en schittert drie maal per tien seconden.

Blankenberge beschikte over zijn eerste "vierpanne" in het jaar 1394. Ze stond opgesteld ten oosten van de huidige Kerkstraat.

Het was niet meer dan een lantaarn, gevuld met een mengsel van olie en reuzel, die bovenop een houten paal stond.

Pas in 1460 werd de "vierpanne" vervangen door een stenen toren, waarin, zoals in vele "vierboeten", stro gebruikt werd om licht te geven.

In 1810 werd op bevel van Napoleon, in de duinen, ter hoogte van het huidige casino, een versterkte toren gebouwd. Nadat de keizer in Waterloo verslagen werd, deed hij (de toren uiteraard, niet de keizer!) tot in 1870 dienst als vuurtoren.

In datzelfde jaar werd een nieuwe, zeventien meter hoge toren in Boomse baksteen gebouwd, aan de westkant van de zeedijk. Deze deed dienst tot hij door de Duitsers op het einde van de tweede wereldoorlog

vernield werd.

De huidige toren werd in 1954 in gebruik genomen. Zijn licht is zichtbaar tot op 15,8 mijl. Hij werkt automatisch en kan bij een elektriciteitspanne omgeschakeld worden op gas.

De haven van Zeebrugge ontstond pas begin deze eeuw. Een oude vuurtoren mag je er dus niet verwachten. De Zeebrugse toren werd gebouwd tussen 1897

twee wereldoorlogen werd het bouwsel erg beschadigd, maar achteraf telkens weer gerestaureerd.

Vanaf de havenmuur berekend is de Zeebrugse vuurtoren 17,70 meter hoog. Net als de vuurtoren van Oostende, maar in tegenstelling tot deze in Blankenberge, Heist en nagenoeg alle Nederlandse vuurtorens, is de Zeebrugse vuurtoren niet beschilderd.

De vuurtoren van het Waddeneiland Ameland, 58 meter hoog (232 trappen) is een van de lichtsterkste bakens ter wereld.

en 1905, op het einde van de oude haven-dam, zo'n 2,5 kilometer in zee. Tijdens de

De huidige vuurtoren werd in 1907 gebouwd. Dat gebeurde in het kader van

Heist bestond al in de dertiende eeuw als vissersdorp. Het lag ten noorden van het dorp Koudekerke. Toen al beschikte de vissersbevolking er over een houten vuurtoren.

Nog voor 1400 werd de houten "vierboete" vervangen door een stenen toren, gebouwd in de duinen. Zij diende als bakens voor de handelsschepen die het Zwin opzochten en voor de terugkerende Heistse vissers.

Tijdens de 80-jarige oorlog ontstapte Heist ook niet aan de plunderende watergeuzen, die vanuit Vlissingen binnenvielen. Heist en zijn toren werden verwoest.

Later werd een nieuwe vuurtoren gebouwd in de duinen in de actuele Vuurtorenstraat. Vermoedelijk daar waar de eerste "vierboete" stond. Hij deed dienst tot het einde der negentiende eeuw.

de expansie van de Zeebrugse haven. Het werd de eerste betonnen constructie langs de Belgische kust. In Heist staat overigens nog een tweede toren. Het betreft een klein torentje op de dijk. De grote toren geeft een hoog licht en de kleine een laag licht. Wanneer een schip de Zeebrugse haven binnenvaart weet de schipper dat, wanneer de lichtbundels van twee torens in elkaar verlengde liggen, hij de juiste koers heeft.

De eerste bakstenen vuurtoren aan de Belgische kust werd gebouwd in Nieuwpoort. In 1284 gaf de Graaf van Vlaanderen, Gwijde van Dampiere, de opdracht een "vierboete" op te richten.

Op de zeventig centimeter dikke wand stond een spitse toren, bedekt met schaliën. Enkel bij duistere nachten werd er voor deze ramen stro of riet gebrand.

Hij was gebouwd op tweehonderd zestig meter van de zee, op het schiereiland "De Kromme Hoek", waar nu de Koninklijke Yacht Club Nieuwpoort is gevestigd. Dat doet ons vermoeden dat de zee toen veel dichter kwam. Dat bleef echter niet zo, want in 1414 bouwde men een houten stelling met lantaarn dicht bij de zee.

De kleine vierboete sneuvelde toen de stad in 1794 stukgeschoten werd door de Fransen en ook de grote vuurtoren was erg beschadigd. Omdat het stadsbestuur op zwart zaad zat, was er geen sprake van de torens te hernieuwen en tot 1855 namen "vierschepen" het karwei over.

In datzelfde jaar werd besloten de grote toren op te knappen. Er kwam een grote lantaarn in. De werken kwamen klaar in 1863.

Twintig jaar later besloot men dan een nieuwe toren te bouwen, op 100 meter van de zee. Het bouwsel bevatte ook twee woningen (één voor elke vuurtorenwachter), maar het gebouw werd vernietigd tijdens de eerste wereldoorlog.

Het duurde dan tot 1923 vooraleer een nieuwe toren verrees, die nu met een bliksemlicht werd uitgerust. Ook deze werd door het oorlogsgeweld (1944) vernietigd.

Vijf jaar later werd de huidige toren gebouwd. De laatste Nieuwpoortse vuurtorenwachter is in 1963 met pensioen gegaan.

Flor Vandekerckhove

C.V. HOSTYN SAELENS coöperatieve vennootschap

DE ZAAK LANGS DE BELGISCHE KUST WAAR DE VISSERIJ TERECHT KAN
VOOR HUN SANITAIRE EN VERWARMINGSPROBLEMEN.

VOOR VLUGGE BEDIENING ZICH WENDEN:

Fortstraat 27, OOSTENDE
Bruggelaan 12, BREDENE

☎ (059) 32 31 80